

ESTEBAN, Fernando Osvaldo:
«El sueño de los perdedores». Cuatro décadas de migraciones de argentinos a España (1970-2010)
Editorial Teseo, Buenos Aires, 2015.

ALBERT MONCUSÍ FERRÉ

DEPARTAMENT DE SOCIOLOGIA I ANTROPOLOGIA SOCIAL. UNIVERSITAT DE VALÈNCIA

Si bé les migracions internacionals a Espanya han estat molt estudiades en els darrers vint anys, l'atenció s'ha centrat més en el cas dels processos experimentats per persones procedents d'alguns països més que altres. El llibre que ressenyem se centra en un col·lectiu menys estudiat com és l'argentí. Es tracta d'una investigació sociològica que abasta el flux d'argentins entre 1970 y 2010 i, més específicament, els trets demogràfics dels migrants, els motius del seu desplaçament i la seua inserció econòmica en destí. El títol de l'obra il·lustra un fet especialment manifest en dos moments clau com són l'exili polític dels anys setanta i la crisi econòmica del 2001. Ens estem referint al fet que, en el cas de les persones que emigraren d'Argentina, el desplaçament estigué motivat per pèrdues materials, però també afectives i simbòliques. Es pot dir que aquest és un fet freqüent en el cas d'altres migracions, en la mesura que els desplaçaments moltes vegades suposen un risc que s'assumeix per a una millora; una decisió biogràfica que es pren en un context conjuntural i de vegades estructural, en el qual les persones veuen truncades les opcions d'una certa millora en les condicions de vida o, fins i tot, d'un manteniment de les mateixes. Una qüestió que el llibre reflecteix perfectament de la mateixa manera que mostra com aquelles pèrdues en origen sovint no van tenir una compensació clara en destí. I és que l'autor evidencia que, lluny de veure en certa manera restituit allò que perderen,

els i les migrants d'Argentina van veure reproduïdes situacions de pobresa, atur, trencaments de parella, truncament de projectes familiars i sentiments de frustració. Ara bé, una de les aportacions més interessants del llibre al camp dels estudis migratoris és el fet que destaca la importància de les expectatives i l'anhel de progrés com a factor que empenyé les i els emigrants argentins. I aquest fet és destacable perquè en el discurs acadèmic i sobretot el mediàtic les migracions solen vincular-se a situacions de mancança radical. En el llibre de Fernando Osvaldo Esteban aquesta visió miserabilista es troba absent perquè els protagonistes del seu treball són persones que partiren perseguint somnis de progrés. Miraven molt més a un futur que imaginaven esplendorós que a un present en el qual les mancances esdevinguessin urgències.

L'abordatge metodològic del tema d'estudi combina dades estadístiques secundàries amb entrevistes i observacions que aporten una necessària riquesa de matisos. L'amplitud de fonts i tècniques i la profunditat en l'enfocament fa que l'obra ompli millor el buit existent en el coneixement de la migració de persones d'origen argentí a Espanya. El fet que algunes de les dades resulten obsoletes no enfosqueix en absolut el valor de l'obra, en la mesura que l'objecte que s'aborda és novell, complex i precisa -per a la seva comprensió global- d'un enfocament amb certa profunditat temporal.

El llibre s'estructura en dues parts. La primera se centra en els aspectes demogràfics de la immigració argentina. Així, explica quantes persones emigraren, quan ho feren, quants eren homes o dones, quines eren les seves edats i amb qui se'n van anar. Aquesta primera part té espai també per a les raons de l'emigració. La segona part del llibre aborda la inserció de les i els immigrants argentins al mercat laboral espanyol i el progrés que hi experimentaren. Aquest segon bloc permet aprofundir en les especificitats dels migrants argentins en comparació a altres col·lectius d'immigrants en qüestions com el gènere, la definició dels grups domèstics o el seu nivell d'estudis.

Podem parlar de quatre àmbits en els quals l'aportació del llibre resulta fonamental: la diferenciació de diferents fluxos de migrants i la caracterització de cadascun d'ells; l'anàlisi dels trets sociodemogràfics de la població d'origen argentí resident a Espanya; l'anàlisi de diferents trajectòries i projectes migratoris; i la descripció íntegra de la inserció laboral dels immigrants en tres episodis fonamentals de la seva trajectòria laboral i migratòria.

Pel que fa als fluxos de migrants, Esteban n'identifica sis, des de la postguerra fins l'actualitat, amb una definició detallada de cadascun d'ells, des del punt de vista sociodemogràfic. Especialment valuosa és la cronologia que estableix l'autor. No ho és menys, però, la caracterització sociodemogràfica d'aquelles persones d'origen argentí que resideixen a Espanya en el segon decenni del segle XXI. A diferència de col·lectius feminitzats com el colombià o l'equatorià, es tracta d'una població amb igual quantitat de dones i homes. Per altra banda, encara que predominen les persones en edat laboralment activa, és un col·lectiu relativament envellit. A més, Esteban mostra que el nivell educatiu de les persones originàries d'argentina és considerablement alt i, de fet, superior al del total de la població resident a Argentina i a Espanya. Una dada especialment acusada en el cas d'elles dones.

Quant a l'anàlisi de les trajectòries i els projectes migratoris de la població originària d'argenti-

na, Esteban destaca que la major part de les persones que emigraren ho feren sense tenir experiència migratòria anterior. Amb tot, el fet que aquesta fos existent en una minoria de casos posa de manifest l'existència de diferents sistemes migratoris que posen en relació Argentina amb altres països com el Regne Unit, Alemanya, Brasil, Xile i, sobretot, Estats Units i Itàlia. Es tractava tant de nuclis familiars com de persones soles. Aquest punt específic també diferencia aquest col·lectiu d'altres en què es produïren divisions familiars.

L'obra aporta també elements interessants per a la comprensió dels projectes migratoris de les persones originàries d'Argentina. En concret, n'identifica quatre de diferents. Un primer té a veure amb la pobresa i un segon amb la por a patir-la. Front aquests dos projectes, d'arrel econòmica, altres dos estan més vinculats amb vicissituds vitals que amb factors estructurals. Es tracta de l'emigració per acompanyar algú i de la que es produí perquè buscaven noves experiències. L'elecció d'Espanya com a destí en aquests projectes té a veure amb la representació que d'Espanya es van construir els emigrants a partir dels anys vuitanta del segle XX.

Finalment, el llibre va aportar molts rellevants per a l'estudi de la inserció laboral dels immigrants a Espanya, un qüestió que l'autor aborda en tres etapes: abans de partir d'Argentina, quan trobaren el primer treball i -per últim- quan van trobar la darrera ocupació laboral. Molts dels qui protagonitzaren el viatge van acabar experimentant un desclassament, de manera que la inserció laboral a Espanya dels qui van emprendre el viatge amb el somni de millorar els va acabar duent a la situació que tenien quan van marxar de les seves llars.

En definitiva, «El sueño de los perdedores» il·lustra com el caràcter polièdric de les migracions a través d'un cas poc conegut encara i l'abordatge del qual representa un avanç en la comprensió de les migracions internacionals a l'Estat espanyol.